

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Mulasztás és alulminősítés

- avagy a gyűlölet-bűncselekmény megállapításának dilemmái

Szerző:

dr. Balogh Adrienn

Miskolc, 2019. április 09.

I. Bevezető

Magyarországon a gyűlölet-bűncselekmények jogi megítélése óriási fejlődésen ment keresztül az elmúlt évek során. Az angol „*hate crime*” („*bias motivated crime*”) elnevezésből eredő, vagyis az „előítélet által motivált bűncselekmény” kifejezésből származó gyűlölet-bűncselekmény szóösszetételt néhány évvel ezelőtt még tágra nyitott szemmel figyelte a jogkereső közönség. Napjainkban azonban olyan kollokációra lelhetünk benne, amit már nem csak a szakemberek használnak, hanem a sajtó is felvette napi szókészletébe.

Nem véletlen, hiszen az előítéletes indokból elkövetett bűncselekmények mindig könnyebben felkavarják a társadalmi indulatokat, megbotránkoztatva ezzel annak tagjait. *„Emberi jogi szempontból is megkülönböztetett figyelmet érdemelnek, hiszen az egyenlőség, a diszkrimináció tilalma elveinek súlyos sérelmével járnak”.¹*

Jelen írásomban a gyűlölet-bűncselekmények beazonosítási és megítélési problémáit nem elméleti szempontból kívánom megközelíteni, hanem kifejezetten gyakorlati szempontból. Tény, hogy sok esetben szükséges utalni majd a fogalmi elemek tisztázatlanságából adódó kérdésekre, de pontosan ezek azok a gócpontok, melyek jelentősen megnehezítik a jogalkalmazók munkáját.

II. Gyakorlati problémák

A joggyakorlat okozta probléma bemutatásához segítségül hívtam a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban Btk.) 216. §-ban szabályozott közösség tagja elleni erőszak, mint klasszikus gyűlölet-bűncselekmény tényállást². A fogalmi problémákat sem nélkülöző, de ugyanakkor

¹ Dinók Henriett Éva: 'A gyűlölet-bűncselekmények, különösen a közösség tagja elleni erőszak kapcsán felmerülő jogalkalmazási nehézségek' In: *Fundamentum*, 2013/3. 93. o.

² Btk. 216. § (1) Aki más valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága miatt olyan, kihívóan közösséggel szembe fordított magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy az adott csoport tagjában riadalmat keltsen, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki más valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága miatt bántalmaz, illetve erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a közösség tagja elleni erőszakot

- a) fegyveresen,
- b) felfegyverkezve,
- c) jelentős érdeksérelmet okozva,
- d) a sértett sanyargatásával,
- e) csoportosan vagy
- f) bűnszövetségben

azoktól mégis elválasztható nehézségek bemutatása jól levezethető ezen tényállás segítségével. Először a gyűlölet-bűncselekmények nyomozásával, felderítésével, majd pedig a helyes minősítéssel és más bűncselekményi tényállásoktól való elhatárolással foglalkozom.

Ezt megelőzően tisztázásra szorul néhány alapvető fogalmi kérdés, hogy megértsük mi is okozza a legnagyobb kihívást a bűncselekmény megállapítása esetén. Nyilvánvalóan a legalapvetőbb probléma, hogy nem létezik egy átfogó, végleges definíció, melyet használhatnánk a fogalom tisztázására. Talán elfogadható - ha nem is megnyugtató - az a behatárolás, ha azt mondjuk: a gyűlölet-bűncselekmények azok a bűncselekmények, melyeket előítéletes indokból, motivációból követnek el. Fogalmi elemként jelentkezik továbbá az alapbűncselekmény, melyhez kapcsolódik az előítéletes indíték. A kiindulási bűncselekmény akár személy, akár vagyon ellen is irányulhat, ez teljesen irreleváns a meghatározás szempontjából. Specifikumát - amivel gyűlölet-bűncselekménnyé alakul - az alapbűncselekményhez kapcsolódó járulékos elemként jelentkező előítélet motiváció adja meg³. A motívum bizonyítása azonban ezen cselekményeknél gyakran kétszer olyan nehéz, mint egy alapcselekménynél, melyre az alábbiakban ki is térek.

II.1. Mulasztás

Elmondható, hogy a bűncselekményt megvalósító helyzettel a rendőrség találkozik először. Munkájuk több szempontból is kiemelkedő, ugyanis azzal, ahogyan egy adott szituációban intézkednek, kifejezhetik a sértett számára feladatukból eredő támogatásukat. Amennyiben elmarad a szükséges intézkedés, az állam egyik legalapvetőbb közszolgáltatási feladata, az igazságszolgáltatás, úgy nem csak a potenciális és tényleges áldozatok félelme nő, hanem megrendül a bizalom az egyik legjelentősebb intézményrendszerben.

II.1.1. Rendőri intézkedés elmulasztása

követik el.

(4) Aki a közösség tagja elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

³ Nagyon gyakori, hogy a nemzetközi joggyakorlat az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) által kidolgozott fogalmat használja, azaz „gyűlölet-bűncselekmény minden olyan bűncselekmény, ideértve a személy- vagy vagyonelleni bűncselekményeket, ahol a bűncselekmény áldozatának, helyszínének vagy tárgyának kiválasztása mögött ezen áldozatok, helyszínek vagy tárgyak valamely közös tulajdonság (pl.: faji hovatartozás, nemzeti vagy etnikai származás, nyelv bősztín, vallás, nem, kor, értelmi vagy testi fogyatékoság, szexuális irányultság vagy más hasonló tulajdonság) által meghatározott csoporthoz való vélt vagy valós tartozása, vagy e csoporthoz fűződő kapcsolata áll”.

A bűncselekményekkel kapcsolatos leggyakoribb hiba nem más, mint a rendőri intézkedés elmulasztása, mely megnyilvánulhat például igazoltatás, előállítás vagy oszlatás elmaradásában. Ezt a problémát azonban különösen nehéz detektálni, mert itt éppen arról van szó, hogy nem minden ügy jut el bírósági szakba, ahol ítélet születik, mely utólag könnyen kielemezhető. A Magyarországon 2012 óta működő Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport 2009 és 2013 között huszonnégy esetet rögzített, végigkísérve az ügyeket az egyes eljárási szakaszokban. Ezeknek az eseteknek a jelentős része a sértetti beszámolóra épül, tehát nem reprezentatívak, így messzemenő következtetések sem vonhatók le belőlük, de bepillantást engednek a legalapvetőbb és leggyakoribb problémákba.

Nagy sajtóvisszhangot kapott az a 2013. július 6-án történt atrocitás, amikor egy negyvenes éveiben járó férfi biciklit tolvaj hazafelé tartott barátnőjével a Budapest Pride felvonulásról. Biciklijéhez egy kis szivárványszíró volt rögzítve, és miközben haladtak, egy nagyobb szélsőjobboldali ellentüntetői csoportba ütköztek, akik a „*mocskos buzik, mocskos buzik!*” szöveget skandálták. Amikor a sértett elhaladt mellettük, először a biciklijéről tépte le a társaság egyik férfitagja az azon található szivárványszíró, majd egy másik tag a ruházatát kiszemelve leszaggatta arról szivárvány kokárdáját, miközben azt kérdezte: „*nem szégyelled magad?*” Amikor az áldozat erre nemmel válaszolt, az hátulról nyakon ütötte az áldozatot. Egy rendőr azonban közbelépett és szétválasztotta őket, de nem igazoltatta vagy állította elő az elkövetőket. Az esetről videófelvétel készült.⁴ A felvétel hatására utólag indult nyomozás az ügyben, az egyik - egyébként női - elkövetőt az interneten elérhető képei alapján aktivistáknak sikerült beazonosítaniuk. Az ügyészség a nyomozás utólagos lefolytatásának köszönhetően közösség tagja elleni erőszak miatt vádat emelt. A vádemelés alapján az eljárást a Központi Kerületi Bíróság folytatta le, a 2015. április 29-én kihirdetett ítélet szerint az elkövető felelősségét megállapították közösség tagja elleni erőszak büntette miatt.

Ezt az esetet sikertörténetként élte meg a sajtó és a jogvédő szervezetek is. Az ügy kapcsán többször kiemelésre került, hogy a gyűlölet-bűncselekmények sértettjei gyakran azért nem fordulnak a hatóságokhoz, mert azt értelmetlennek tartják.⁵ Kérdéses azonban, hogy valóban sikertörténet lett volna-e ez az ügy, ha nem kap ekkora sajtóvisszhangot, és főként, ha nincs videófelvétel az esetről, ami nagyban megkönnyítette a szituáció megítélését. Érthetetlen, hogy a rendőrség, ha nem is

⁴ 'Atrocitások a Pride után', nol.hu, <http://nol.hu/video/atrocitasok-a-pride-utan-1545971> (letöltve 2015. szeptember 18.)

⁵ 'Három év letöltendő kapott egy homofób bántalmazó', mandiner.hu, http://mandiner.hu/cikk/20150430_harom_ev LETOLTENDO_KAPOTT_EGY_HOMOFOB_BANTALMAZO (letöltve 2015. szeptember 23.)

közösség tagja elleni erőszak büntette miatt, de legalább - a sértett feljelentése alapján - testi sértés, vagy akár garázdaság miatt miért nem intézkedett.⁶

II.1.2. Nyomozati lépések elmulasztása

Gyakori hiba nem csak a speciális, de az általános nyomozati lépések elmulasztása is. Az ügyészégi, illetve bírósági szakban gyakran már nem lehet pótolni az elmaradt cselekményeket. A gyűlölet-bűncselekményeknél különösen fontos, hogy széles körben fojtassa le a bizonyítást a hatóság, ugyanis az előítélet-motiváció bizonyítása az idő múlásával egyre nehezebb, mégis kardinális jelentőségű.

A tanúkihallgatás alapossága, irányított kérdések feltétele sokat segíthet az eset feltérképezésében. A cselekménynél jelen lévőket még ott a helyszínen érdemes kihallgatni, hiszen könnyebben emlékeznek, hogy milyen kijelentések hangzottak el a cselekményt megelőzően, közben, esetlegesen közvetlenül utána. A gyűlölet motiválta cselekményeknél egyáltalán nem mindegy, milyen kijelentések hangzottak el az elkövető szájából, még akkor sem, ha ez nem perdöntő jelentőségű. Nem szabad megfélemedezni a tanúkatatásról sem, hiszen az erőszakos cselekmények helyszínéről általában „elmenekülnek” a tanúk is, így nincs, aki alátámaszthatná a történeteket. Éppen ezért a rendőrség gyors reagálása elengedhetetlen.

Érdemes mielőbb rögzíteni az elkövető és a sértett külső jegyeire vonatkozó információkat, mind az elkövetés helyszínén, mind pedig azt követően. Ha az elkövető a helyszínen kopasz volt, bőrdzsekit és bakancsot viselt, ám másnap már vasalt nadrágban jár, legalább a gyanúnak fel kell merülni, hogy a bűncselekmény mozgatórugója akár valamilyen előítélet is lehetett. A gyanú felmerülése esetén pedig érdemes az elkövetőről környezettanulmányt készíteni, esetlegesen házkutatást végezni, amiből következtetni lehet a mindennapi életvitelére. Ha a hatóság halogatja ezt, könnyen elenyészhetnek a releváns bizonyítékok, hiszen az előítéletre utaló jeleket - pl. horogkeresztes poszter a szobája falán - az elkövető gyorsan el tudja tüntetni.

Ugyanígy segíthet az irányított nyomozás lefolytatásában az elkövetés időpontjából, helyszínéből levont következtetések helyes értelmezése. Gyanakodnunk kell, ha például egy vallási ünnep

⁶ Az eljárások elhúzódsának - a nem csak a gyűlölet-bűncselekményekre jellemző - általánosabb problémájával ebben a dolgozatban nem foglalkozom külön. Jelzem azonban, hogy a 2013. július 6-án történt esetben csaknem két évvel később, 2015. április 29-én született elsőfokú döntés.

helyszínén követnek el bűncselekményt. Fontos a térfigyelő kamerák által rögzített felvételek megtekintése, mert bizonyos elkövetési szituációban nem mindegy, hogyan viselkedik az elkövető a cselekményt megelőzően, vagy azt követően. Gyakori hiba a híváslisták bekérésének elmaradása is, amivel akár az elkövetők közötti kapcsolat is bizonyítható lenne.

A Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport adattárában számtalan esetet rögzítettek, amikor lényeges nyomozati cselekmények maradtak el, így az ügy teljesen vakvágányra futott. A gyöngyöspatai szélsőséges „járőrözések” idején, 2011. április 16-án történt, hogy a cigánysoron lakó egyik család házának ablakát szélsőséges csoporthoz tartozó egyenruhás személyek kővel bedobták,⁷ és közben azt kiabálták: „*Meghaltok, büdös, tetves cigányok, ha nem költöztök el innen Patáról!*”. A helyszínre kiérkező rendőrök az elkövetés eszközét nem foglalták le, melyet utóbb el is ismertek hibaként. A sértett - egy jogvédő szervezet közbenjárásával - feljelentést tett, de csak garázdaság miatt indult meg a nyomozás. Ezt azonban utóbb felfüggesztették, mert az elkövető kilétét nem sikerült megállapítani. Megjegyzendő, hogy a sértett a cselekményt követő néhány nap múlva felismerni vélte az elkövetőket, ugyanakkor a rendőrség semmilyen nyomozati cselekményt nem foganatosított.⁸

2012. március 22-én történt Budapesten a Lövölde téren, hogy egy fiatal homoszexuális férfi hazafelé tartott a trolibuszon, amikor két fiatal férfi alkoholos befolyásoltság alatt olyan bántó szavakkal kezdte illetni, mint „*köcsög*”, „*buzi*”, „*kis faszszopó*”. A sértett a Lövölde téren leszállt a troliról, és halkán maga elé nézve annyit mondott: „*Gyere*”. A két férfi szintén leszállt a troliról, és követni kezdték, majd megpróbálták megrúgni, ehelyett azonban sörrel locsolták le saját magukat a kezükben lévő flakonból. Az egyik férfi így eldobta a sörösdobozt, majd bántalmazni kezdte és halálosan megfenyegette az áldozatot, aki a földre esett, de ennek ellenére tovább ütlegelte társával a sértettet. A helyszínre érkező rendőröknek jelezte az áldozat, hogy az elkövető eldobott egy, addig a kezében szorongatott sörösdobozt, de a rendőrség azt nem gyűjtötte be. Pedig akár alkalmas is lehetett volna az elkövető kilétének megállapítására. Az áldozat feljelentést tett, amelyben részletesen kitért a bántó szavak használatára és más, a gyűlölet-motivációt valószínűsítő körülményre. Ennek ellenére a gyűlölet motiváció kapcsán mondottakat a rendőrség nem

⁷ 'Ismét pattanásig feszült a helyzet Gyöngyöspatán', index.hu, http://index.hu/belfold/2011/04/17/ismet_pattanasi_geszult_a_helyzet_gyongyospatan (letöltve 2015. szeptember 12.)

⁸ 'Gyöngyöspata kódolás', <http://www.gyuloletellen.hu/node/88>

jegyzőkönyvezte. 2012. május 8-án a rendőrség felfüggesztette a nyomozást, mivel az elkövető kiléte nem volt megállapítható, az eset minősítése a motívumot figyelmen kívül hagyva testi sértés volt. A sértett panaszt tett, de a panaszt az ügyészség arra hivatkozva utasította el, hogy „*az elkövetők által használt trágár kifejezések az ittas állapotban elkövetett garázda jellegű, gátlástalan támadások során sajnálatos módon igen széles teret nyertek, elszaporodottak, azt az agresszíven, kötekedően fellépő elkövetők válogatás nélkül használják.*”⁹

Írásom célja nem az, hogy bármely esettel kapcsolatban állást foglaljak, miszerint valóban közösség tagja elleni erőszak bűncselekménye valósult-e meg, ahhoz ugyanis széles körben lefolytatott bizonyítás lenne, illetve lett volna szükséges. Mindösszesen azt kívánom hangsúlyozni, hogy a hatóság mindkét eset körülményeiből alappal következtethetett volna arra, hogy megvalósulhatott egy ilyenfajta bűncselekmény és ezért határozottabb nyomozást kellett volna lefolytatni az egyes ügyekben. A Lövölde téri esettel kapcsolatban egyet kell érteni az ügyészség azon álláspontjával, hogy az ittas állapotban elkövetett garázda jellegű cselekmények gyakori velejárója a hasonló trágár szavak elhangzása. Ugyanakkor hiányosságként értékelendő, hogy a rendőrség nem gyűjtött be egy, a helyszínen fellelhető bizonyítékot, illetve nem rögzítette a sértett által visszaadott trágár kifejezéseket. Amennyiben esetlegesen sikerült volna beazonosítani az elkövetőket, úgy a körülményeikre lefolytatott bizonyítás eredményeképpen már esély lett volna az előítélet-motiváció bizonyítása vagy akár annak alapos megcáfolására. A gyöngyöspatai esetben maga a rendőrség ismerte el a mulasztást. A cselekményt megelőző időszakban történt események, úgymint a romák sérelmére elkövetett gyilkosságok, a szélsőséges csoportok vonulásai, mind arra engedtek volna következtetni, hogy az ablakot bedobó személyt, vagy személyeket a romák iránt érzett gyűlölete vezérelte.

A bizonyítás kérdése minden bűncselekmény megállapításánál kardinális kérdés, ezen esetben az is közös anomália, hogy ha az elkövető tudattartalmára vonatkozó információk nem kerülnek megfelelően tisztázásra, esély sincs a megállapítására. A bizonyítás alapvetően két vezérszálra fűzhető fel, egyrészt bizonyítani szükséges, hogy az elkövető előítélettel viseltetik egy védett csoporttal szemben, mely tulajdonság alapján kiválasztásra került maga az áldozat is. Másrészt azt is bizonyítani kell, hogy okozati összefüggés áll fenn az elkövető cselekménye és a sértett védett csoporthoz való -tényleges vagy vélt - tartozása között.

⁹ 'Lövölde tér', <http://www.gyuloletellen.hu/node/76>

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet nyomozás-módszertani ajánlása szerint a kriminalisztika általános eszközein túlmenően sokat segíthet a motiváció feltárásában a sértett, tanú észlelése, az elkövető kijelentései, írásos közlései, gesztusai, rajzok, jelek, szimbólumok, graffiti, etnikai, vallási, kulturális különbségek az elkövető és a sértett között, ellenséges csoportokban részvétel, az elkövetési hely és idő, korábbi elkövetett hasonló bűncselekmények.

II.1.3. Alulminősítés

Külön tárgyalandó az alulminősítés problematikája, mely nem kizárólag a rendőrség munkájában érhető tetten. Az alulminősítés alatt azt értjük, hogy a hatóságok figyelmen kívül hagyják, vagy nem értékelik megfelelően a gyűlölet-motivációt, így maximum csak garázdaság, esetleg testi sértés miatt folytatnak nyomozást. Az alulminősítés gyakran az előző két pontban rögzítettek következményének is betudható, ugyanis utólag sok esetben már nem pótolhatók a megfelelő minősítést alátámasztó bizonyítékok. Szerencsére az eljárás során van lehetőség panasszal élni a hatóság felé a helytelen minősítéssel szemben: a Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport adattárában szereplő esetek jelentős részében kezdetben helytelen minősítésű ügyben indult meg a nyomozás. Az eljárás későbbi szakaszában kerültek átminősítésre az ügyek és kezdődött meg a célirányos nyomozás. Az esetek beminősítése sosem könnyű, de alapvetően elvárható a nyomozó hatóságtól, hogy azt helyesen végezze el. S bár más típusú ügyeknél is előfordul, hogy átminősítésre kerül sor az ügyek kapcsán, de az idő múlásával együtt járó kockázat ezen cselekményeknél még nyomatékosabban jelentkezik.

A Budagyöngye Bevásárlóközpont kávézójában 2012. május 9-én történt, hogy az elkövető szidalmazta a sértetteket zsidó, illetőleg cigány származásuk miatt, amitől a sértettek megijedtek.¹⁰ A sértettek egyik láthatóan roma származású volt, míg a másik egy idős holokauszt-túlélő hölgy. A sértettek és az elkövető nem ismerték egymást, de szokták látni egymást a helyszínen, a kávézóban. A rendőrség az esetet először becsületsértésnek aposztrofálta, tehát áttette azt a bíróságra, aki viszont a szabálysértési törvény alapján megküldte az ügyet a kormányhivatalhoz, mondván, hogy az becsületsértés szabálysértése. Az ügy több eljárási szakaszt megjárt, ugyanis az egyik sértett jogi segítséggel fellebbezéssel élt, amit azonban elutasítottak. Később a sértett külön feljelentéssel élt

¹⁰ 'Budagyöngye kávézó szidalmazás', <http://gyuloletelen.hu/node/93>

garázda jellegű közösség tagja elleni erőszak miatt, melyet első körben ismét elutasított a rendőrség, és csak az újból benyújtott panasz alapján rendelte el a BRFK a nyomozást az 1978. évi IV. törvény 174/B. § (1a) bekezdés miatt, 2013 tavaszán. A nyomozás 2014 tavaszán zárult le, és vádemelési javaslattal került megküldésre az ügyészségnek. Jó példa azonban ez az eset arra, hogy csaknem két év után, jelentős sértetti nyomásra találta úgy a rendőrség, hogy közösség tagja elleni erőszak bűntette miatt él vádemelési javaslattal az ügyészség felé.

Mindebben a kontextusban azt is rögzítenünk kell, hogy kizárólag akkor van jogalapja a gyűlölet-bűncselekmény megállapításának, hogy az elkövetőt az erőszakos fellépésre másnak valamely csoporthoz való tartozása miatti ellenséges érzülete indította el. A sértetti csoport körének meghatározásában pedig a 3206/2014. (VII. 21.) AB határozat nyújthat segítséget, mely szerint pontosan a jogszabály kvázi meghatározatlansága *„ad lehetőséget az Alkotmánybíróságnak arra, hogy a társadalom aktuális változásaira időszerűen reagálva mindig maga határozhassa meg, melyek a társadalom sérülékeny csoportjai, vagyis mely csoporthoz tartozók tekinthetők kiszolgáltatottnak, kirekesztettnek, illetve folyamatos, és indokolatlan hátránnyal sújtottaknak”*.

II.1.4. Tanulékony hatóságok

A fentebb részletezett nehézségek és hibák ellenére rögzíthető, hogy a rendőrség ma már komolyabban veszi a gyűlölet-bűncselekmények nyomozását. Egy korábbi, 2015-ben született „A gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos jogalkalmazási kérdések” című írásomban részletesebben is foglalkoztam a témával, melyhez képest egyértelműen elmondható, hogy évről évre komolyabban veszi a rendőrség a gyűlölet motiválta cselekmények felderítését.

Sokáig az ilyen ügyek nyomozására annak ellenére nem voltak külön szervezeti egységek a rendőrfőkapitányságokon belül, hogy ezek a bűncselekmények kriminalisztikai szempontból igen összetett megítélésűek. Mivel bizonyításuk komoly feladat, ezért speciálisan képzett szakembereket igényel. Az EBESZ Miniszteri Tanácsának 9/09. sz. határozata is rögzíti azt a követelményt, hogy a részes államok gyűlölet-bűncselekménnyel foglalkozó bűnüldöző és igazságügyi hatóságának tagjai számára továbbképzéseket kell szervezni, biztosítva az ilyen ügyek gyors felderítését, kivizsgálását. A hatályos

43/2013. (IX. 25.) BRFK intézkedés alapján már - Budapesten - a BRFK Felderítő Főosztály rendelkezik hatáskörrel az ilyen ügyek felderítésében.

Szintén sok problémát orvosolt a 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet, melynek értelmében a közösség tagja elleni erőszak, illetve uszítás gyanúja alapján indult nyomozások átkerültek a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok hatáskörébe.

A hatáskört újraszabályozó 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet szerin már a közösség tagja elleni erőszak előkészülete kapcsán indult nyomozások is megyei (fővárosi) hatáskörbe tartoznak. Az új jogszabály tehát tisztázta, hogy kinek kell lefolytatni ezeket a nyomozásokat. Gyakran ugyanis a hatásköri kérdések tisztázásával rengeteg idő telt el, ami szintén az érdemi nyomozás rovására ment. Gyakoriak voltak az olyanok, mint az alábbi eset, amikor is *„2011 decemberében, Budapesten, egy Margit körúti sörözőben tettelesen bántalmazták a sértettet rasszista kijelentések kíséretében, aki 8 napon túl gyógyuló sérüléseket szenvedett. A nyomozást a II. kerületi Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztálya végezte a Btk. 216. § (2) bekezdésbe ütköző közösség tagja elleni erőszak büntette és a Btk. 164. § (2) bekezdésbe ütköző súlyos testi sértés büntettének megalapozott gyanúja miatt. Az ügy csupán az eljárás felfüggesztéséről szóló határozat megpanaszolását követően került át az akkor hatáskörrel rendelkező BRFK Felderítő Főosztály Vegyes Bűncselekmények Osztálya, Vegyes Bűncselekmények Alosztályához.”*¹¹

II.2. Elkövetési magatartások és elhatárolási kérdések

A Btk. 216. §-ban szabályozott közösség tagja elleni erőszak kapcsán jól bemutathatóak a tipikus elkövetési magatartások, illetve annak beazonosítási nehézségei. A jogszabályhely (1) bekezdése szabályozza a kihívó közösségellenességgel, tehát a garázda magatartással megvalósított bűncselekményt, míg a (2) bekezdés a bántalmazással vagy kényszerítéssel megvalósított eseteket.

II.2.1. Összevetés a garázdaság tényállásának elemeivel

¹¹ Dinók Henriett Éva: 'A gyűlölet-bűncselekmények, különösen a közösség tagja elleni erőszak kapcsán felmerülő jogalkalmazási nehézségek'. In: *Fundamentum*, 2013/3. 100. o.

Bár minden bűncselekmény közösségellenes, ugyanakkor a bűncselekménynek fogalmi eleme a társadalomra veszélyesség is. Ezen elkövetési magatartásnál segítségül hívta a jogalkotó a „kihívó” jelzöt, hasonlóan a garázdaság tényállásához. Nem kell széleskörű büntetőjogi ismeret ahhoz, hogy észrevegyük, a tényállás szövege hasonlóságot mutat a garázdaság - főként a szabálysértési alakzat - tényállásának megfogalmazásával. A kihívó közösségellenesség a miniszteri indokolás szerint a közösségi együttélés szabályainak nyílt semmibe vételét jelenti. A bírói gyakorlat lényegében hasonló megállapítással él. Olyan magatartást értünk kihívó közösségellenességen, mely során az elkövető a közösségi együttélés szabályait nyíltan, gátlástalanul, leplezetlenül semmibe veszi, feltűnést kelt öntörvényű, jogsértő viselkedésével.¹² A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint „*másokat semmibe vevő tudatosan antiszociális magatartás tanúsítása*” szükséges a megállapításához.¹³ Ez egyértelműen a két tényállás közötti hasonlóságot támasztja alá.

Fontos azonban azt látni, hogy a közösség tagja elleni erőszak megvalósulásához nem szükséges az erőszak megvalósulása, nem úgy, mint a garázdaság vétségi vagy büntetési alakzatánál. Ahogyan a garázdaság szabálysértésénél, a közösség tagja elleni erőszak esetében sem szerepel tényállási elemként az erőszak. Itt rögtön érdemes egy nagyon fontos különbségtételt tennünk. Amíg a garázdaság tényállása esetében a kihívóan közösségellenes magatartásnak arra kell alkalmasnak lennie, hogy bárkiben riadalmat vagy megbotránkozást keltsen, addig a közösség tagja elleni erőszak (1) bekezdés szerinti tényállásában a cselekménynek arra kell alkalmasnak lennie, hogy a védett tulajdonsággal rendelkező csoport tagjaiban keltesen riadalmat. A közösség tagja elleni erőszak tekintetében tehát a jogalkotó szűkebbre szabta azt a kört, amelyben a félelem az antiszociális magatartás következtében kialakulhat. Ha tehát a kihívóan közösségellenes magatartást egy védett csoport, illetve annak tagja észleli, akkor élnünk kell a gyanúperrel, hogy nem garázdaság, hanem közösség tagja elleni erőszak bűncselekményének elkövetése valósult meg.

Jól mutatja ezt a 2013 májusában történt ügy is, amikor „*három fiatal férfit ítélte el a Pesti Központi Kerületi Bíróság közösség tagja elleni erőszak büntette miatt. Az eset a Zsidó Világkongresszus idején történt, amikor a húsz év körüli elkövetők a Deák téren félelemkeltő jelszavakat kiabáltak. Az eseményről távozó résztvevők ellen a későbbiekben fizikai erőszakot csak azért nem alkalmaztak,*

¹² BH2007.283.

¹³ EBH2007.1589.

mert civil ruhás nyomozók megakadályozták őket. A szokatlan gyorsasággal lezajló eljárásban megállapítást nyert, hogy az elkövetők olyan kihívóan közösségellenes magatartást tanúsítottak, amely alkalmas volt arra, hogy riadalmat keltsen.”¹⁴

A kialakult joggyakorlat értelmében a garázda jellegű cselekményeket nem az észlelők szubjektív értékítélete alapján kell megítélni. Azt kell vizsgálni, hogy az elkövető cselekménye objektíve alkalmas volt-e riadalom, megbotránkozás keltésére. Megállapítható tehát olyan esetben is a garázdaság, amikor valaki a saját udvarán ordibál, de reálisan számítani lehet arra, hogy ott valaki megjelenik, mint például egy közös udvar esetén az egyik szomszéd. Így a közösség tagja elleni erőszak garázda változata nem csak akkor valósulhat meg, ha valaki például egy zsinagóga közelében szidalmazza a zsidókat, hanem máshol is.

Mindezek alapján kétség merül fel bennünk, miért végződött megszüntetéssel egy szintén 2012-ben történt eset. Kisigmádon egy köztudottan meleg rendezvényt tartottak, melyet egy közösségi portálon szerveztek. *„A tábort egy magántulajdonban lévő ingatlan területén rendezték meg, mintegy 30-35 fő részvételével. A radikális deres.tv elnevezésű oldalra felkerült egy a táborról, mint köztudottan meleg rendezvényről szóló hír. Pénteki napon három személy - egyikőjük „betyárruházatban” - fotózni kezdte a tábor résztvevőit. A sértettek kimentek megkérdezni, hogy mi a probléma, ekkor több sértő megjegyzés hangzott el a három személy részéről. A nap folyamán a körzeti megbízott tájékoztatta a tábor résztvevőit, hogy a Jobbik aznap négy órára sajtótájékoztatót hirdetett meg a ház elé. Meg is jelent 14-15 szimpatizáns Jobbik Komárom zászlóval, kamerával és fényképezőgépekkel. Ekkor a táborozók is fényképezni kezdték a megjelent csoportot. A sajtótájékoztató résztvevői részéről több sértő, szexuális orientációra utaló kifejezés hangzott el („a feleségem is úgy engedett el hozzátok, köcsögök, hogy erényövet tett fel reggel”, „hülye buzik” stb.). Körülbelül 45 perc után távoztak, majd miután a rendőrség is elhagyta a helyszínt, megjelent egy fehér furgon, és a furgonból kiszálló férfi hangosbeszélővel a következő „verset” harsogta: „Tízet ütött már az óra, térjetez hát nyugovóra, tűzre-vízre vigyázzatok, le ne égjen a házatok!” A sértettek fenyegetve érezték magukat, ezért is mentek el feljelentést tenni. A fenti események (főleg a „vers” hangosbeszélőn történő elmondása) hatására többen elhagyták a*

¹⁴ Kulcsár Anna: 'Közösség tagja elleni erőszakért szabadságvesztés', mno.hu, <http://mno.hu/belfold/kozosseg-tagja-elleni-eroszakert-szabadsagvesztes-1160147> (letöltve 2015. szeptember 14.)

tábor helyszínét és inkább hazamentek. A rendőrség a feljelentést elutasította, mivel álláspontja szerint a cselekmény nem bűncselekmény. A határozat indokolása szerint legfeljebb a Btk. 222. § (2) bekezdés a) pontjának (zaklatás tényállásának) gyanúja merülhetne fel, azonban a fenti cselekmény során az ismeretlen személy (akit az ingatlan tulajdonosa felismert) által tett kijelentés nem értékelhető úgy, hogy az alkalmas legyen a sértettben komoly félelem keltésére, így a fenyegetés fogalmát nem meríti ki. A jogi képviselő panaszt nyújtott be, amelyben kifejtette, hogy álláspontjuk szerint az elkövetett cselekmények más bűncselekményt, a Btk. 216. § (1) bekezdésében szabályozott közösség tagja elleni erőszak büntetettét valósították meg. A panaszt az ügyészség elutasította. A határozat indokolása érdemben mindösszesen annyit tartalmaz, hogy kihívóan közösségellenesnek a közösségi, társadalmi együttélési szabályokkal nyíltan szembehelyezkedő antiszociális, provokatív jellegű magatartások tekinthetők, ha az elkövető a társadalmi együttélési szabályokat tudatosan figyelmen kívül hagyja, cselekménye az együttélési szabályokat jelentősen sérti. Az ezt el nem érő kisebb rendzavarások nem tekinthetők ilyennek.”¹⁵

Ha igaznak fogadjuk el, hogy az adott helyszínen elhangzottak a fenti kijelentések, megkérdőjelezhető az ügyészség azon megállapítása, miszerint ez kisebb rendzavarásnak minősül. Az ügyészség szerint ugyanis az elkövetők nem viselkedtek antiszociálisan, provokatívan. Ez azért is érdekes, mert a bíróság számtalan esetben megállapította a garázdaságot olyankor is, amikor ennél jóval kisebb fokú volt a cselekmény, például amikor az elkövető délután egy földszinti lakás ajtajában meggyújtott egy petárdát és azt a körfolyosós ház belső udvarába dobta, a lakásukban benntartózkodó személyek pedig megijedtek.¹⁶ Egy cselekménynél mindig vizsgálni kell, hogy annak jellegére és a körülményekre tekintettel az elkövető jelentősen megsérti-e az együttélési szabályokat. A kisigmándi ügy kapcsán az eset helyszíne, az ott jelenlévők és a körülmények egyértelműen arra engednek következtetni, hogy az elkövetők célja az volt, hogy a táborban tartózkodó személyeket szexuális irányultságuk miatt megfélemlítsék és megalázzák. A környezeti kontextus tehát jelentősen meghatározza a megvalósulás lehetőségét, hiszen más lesz az ingerküszöb egy templomban és más egy fesztiválon. Hangsúlyozni kell, hogy nem szükséges a cselekmény elkövetéséhez az erőszak megvalósulása, hiszen az nem tényállási elem.

¹⁵ Dinók: i.m., 94-95. o.

¹⁶ BH1994.646.

A közösség tagja elleni erőszak tényállásának (1) bekezdése tekintetében lényeges megállapítanunk, hogy az erőszak megvalósulásán kívül még az sem szükséges, hogy legyen sértettje a bűncselekménynek, az dolog ellen is irányulhat. Abban az esetben tehát, ha megvan az előítélet-motiváció és a dolog elleni erőszak, akkor a Btk. 216. § (1) bekezdése megállapításának van helye. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a garázdaság a legklasszikusabb szubszidiárius tényállás, így halmazati megállapítása a közösség tagja elleni erőszakkal nem lehetséges, figyelemmel a *ne bis in idem* és a specialitás elveire.

II.2.2. Kényszerítés és bántalmazás, a dolog elleni erőszak kérdése

A jogszabályhely (2) bekezdés szerinti elkövetési magatartása a bántalmazás, valamint az erőszakkal vagy fenyegetéssel való kényszerítése a sértettnek arra, hogy valamit tegyen, ne tegyen, vagy eltűnjön. Általánosságban elmondható, hogy a bántalmazás olyan személy elleni erőszakos cselekmény, amely a testet érinti (pl. ütés, rúgás, lökés, megfogás, leöntés, leköpés). Fontos azonban, hogy bántalmazás alatt tetteles bántalmazást kell érteni.¹⁷ Megállapításához nem szükséges a testi sérülés, egészségkárosodás bekövetkezése, a legkisebb mértékű személy elleni erőszakkal megvalósítható a tényállás. Sőt, abban az esetben, ha esetleg személyi sérülés történik, már indokolt lehet a testi sértéssel halmazatban történő megállapítás. A szakemberek véleménye alapján ezen elkövetési magatartások megítélésében érdemes a tetteles becsületsértés magyarázatra támaszkodni. A bírói gyakorlat szerint a bántalmazás más teste ellen irányuló, a testi épséget vagy a becsületet sértő támadás.¹⁸ A tetteles becsületsértés tekintetében többször kifejezésre juttatta a bíróság, hogy egy egyszerű arculütés, fülének meghúzása, a sértett leköpése, undorító vagy szennyes folyadékkal való leöntése már kimeríti ezt a bizonyos elkövetési magatartást.

A másik tényállási elem az erőszakkal vagy fenyegetéssel megvalósított kényszerítés, valaminek a megtételére, meg nem tételére vagy eltűrésére. A kényszerítés alapvetően az egyén cselekvési szabadságának valamilyen korlátozását jelenti, mely erőszakkal vagy fenyegetéssel valósulhat meg. Az erőszak és a fenyegetés fogalmát maga a Btk. is definiálja. A. 459. § (1) bekezdés 4. pontja értelmében erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai

¹⁷ Kis Norbert - Hollán Miklós: 'A személy elleni bűncselekmények'. In Kis Norbert (szerk.): *A magyar büntetőjog tankönyve, II. Különös rész*, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008. 120. o.

¹⁸ BH1985.291.

ráhatás is, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására. Ugyanezen jogszabályhely 7. pontja alapján - eltérő rendelkezés hiányában - a fenyegetés súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetett személyben komoly félelmet keltsen. Bizonyos tényállásoknál a fenyegetés eltérő definíciójára lelhetünk (pl. „élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetés”), ám a (2) bekezdés szerinti közösség tagja elleni erőszak esetében nem szükséges fennállnia az ún. kvalifikált fenyegetésnek. Sőt, a személy elleni erőszak dolog közvetítésével is megvalósulhat.¹⁹ A dolog elleni erőszak minden olyan személytől eredő, ingó vagy ingatlan dologra irányuló erőhatás, amely a dolog állagának sérelmével jár, és/vagy helyzetét, állapotát a megszokott működtetésétől, illetve használatától eltérő vagy rendeltetésével alapvetően ellentétes módon megváltoztatja.²⁰ A dolog elleni erőszak akkor minősül a (2) bekezdés szerinti elkövetett közösség tagja elleni erőszakkal, ha a fenyegetés kényszerítést valósít meg, minden egyéb esetben csak az (1) bekezdés szerint minősíthető a cselekmény. Mindezekből tehát levonható az a következtetés, hogy a rongálás és a közösség tagja elleni erőszak már halmazatba kerülhetnek, ha a dolog elleni erőszak az idegen vagyontárgy megrongálását, megsemmisítését eredményezte. A konzumpció elvéből adódóan, ha személy sérelmére történik az erőszak kifejtése a (2) bekezdés megállapításának van helye.

A (2) bekezdésében meghatározott bűncselekmény második fordulata lényegében azonos a Btk. 195. §-ába ütköző kényszerítés büntettének törvényi tényállásával. A különbség annyi, hogy előbbinél a jelentős érdeksérelem okozását a törvény nem kívánja meg, míg a kényszerítés eredmény-bűncselekmény. Az ítélkezési gyakorlat szerint a kényszerítés törvényi tényállása alá esik minden olyan magatartás, amely erőszakkal vagy fenyegetéssel a sértett cselekvési szabadságát befolyásolja. Arra készíti, hogy ne szabad akaratának megfelelően vagy éppen azzal ellentétesen cselekedjék, tehát tegyen, ne tegyen vagy eltűrjön valamit. Az erőszak, mint elkövetési mód lehet lenyűgöző erejű, akaratot megbénító (*vis absoluta*), de lehet akaratot hajlító (*vis compulsiva*) is. A fenyegetésnek pedig olyan súlyos hátrány kilátásba helyezésére kell vonatkoznia, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.²¹ Mindezek alapján tehát a kényszerítés és a közösség tagja elleni erőszak halmazatban történő megállapítására - a specialitás elve miatt - lehetőség sincs.

¹⁹ Dinók: *i.m.*, 98. o.

²⁰ Tóth Mihály: 'A dolog elleni erőszak fogalmának értékelése a gyakorlatban'. In: *Belügyi Szemle*, 1981/12. 32. Hangsúlyozandó, hogy az állagsérelem gyakori, de nem szükséges fogalmi eleme a dolog elleni erőszakkal. „Így például állagsérelemmel járó dolog elleni erőszakkal minősül az ajtó betörése vagy a kirakat bezúzása, és dolog elleni erőszakkal tekinthető az állagsérelem elmaradása esetén is például a gyengén zárt ablak benyomása” Uo.

²¹ Dinók: *i.m.*, 98. o.

A következő két eset a közösség tagja elleni erőszak (2) bekezdés szerinti megvalósulására lehet jó példa. Az első esetben a „*sértett 2011 júniusában a Meleg Méltóság Menetén vett részt barátjával. Az esemény végeztével a Nyugati tér felé távoztak, ahol lementek a metróállomásra, hogy elhagyják a helyszínt. A metróállomáson két atlétatrikós, középkorú, ismeretlen férfi odament hozzájuk és provokálni kezdték őket, rákérdeztek, hogy részt vettek-e a rendezvényen, és ha igen, „melyik oldalon”, közben folyamatosan homofób megjegyzésekkel sértegették őket. Majd megpróbálták megakadályozni a sértetteket, hogy felszálljanak az érkező metrószerelvényre és tovább sértegették őket. A sértettek határozottan felszólították őket, hogy fejezzék be a provokációt, ekkor megérkezett az M3-as metró, Kőbánya-Kispest irányába, megvárták, míg az elkövetők felszállnak, és szándékosan egy másik metró kocsiba szálltak be. A következő megállónál (Arany János utca), az elkövetők átmentek a sértettek metró kocsijába és további homofób kijelentések kíséretében fenyegetően eléjük álltak. A Deák térhez érve a sértettek kijelentették, hogy ha nem hagyják békén őket, hívják a biztonságiakat. Megpróbáltak leszállni, amit először nem engedtek, de végül sikerült lelépniük a járműről. Leszállás közben az egyikük leköpte és belerúgott a sértett lábába, még éppen azelőtt, hogy bezáródott volna az ajtó. A metrószerelvényel aztán az elkövetők továbbutaztak, a sértettek ott maradtak a Deák téri metróállomáson.*”²² A nyomozás a Btk. 216. § (2) bekezdésének alapos gyanúja miatt folyt, melynek eredménye az eljárás felfüggesztése lett, ugyanis a nyomozás során az elkövetők kiléte nem volt megállapítható.

Az ilyenfajta erőszakos fellépések mindenképpen kimerítik a bántalmazás fogalmát, hiszen megpróbálták megakadályozni a sértetteket, hogy felszálljanak a szerelvényre, majd hogy arról leszálljanak. Az egyik elkövető még le is köpte a sértettet, majd belerúgott a lábába. Fontos rögzíteni, hogy a testi sértés tényállásához képest a közösség tagja elleni erőszak nem kívánja meg a testi épség vagy egészség sérelmét. Ugyanakkor már a bántalmazás ténye önmagában is megvalósítja a bűncselekményt. A nyomozó hatóság helyesen minősítette a cselekményt és kezdett nyomozni az ügyben, igaz sajnos az elkövető kilétét nem sikerült megállapítani, így megszüntették az eljárást. Az eset körülményei egyértelműen egy gyűlölet-bűncselekmény elkövetését rajzolták ki, hiszen a Meleg Méltóság Menete után és annak helyszínéhez közel került sor a cselekményre, a fentebb leírt és ott elhangzott kijelentések alapján.

²² Uo.: 99.o.

Érdekes volt a másik eset is, melyben „2007 novemberében vásároltak házat a sértettek az elkövető szomszédságában. Az elkövető a sértetteket cigány származásuk, illetve vélt cigány származásuk miatt 2007 novemberétől 2010 áprilisáig több alkalommal, rendszeresen sértegette, fenyegette, az ingatlanukra a kutyáit beteerelte, az autójával a telken közlekedett, közvetlenül az ablak alatt állva nappali és éjszakai időpontban is perceként keresztül dudált. Ezeket túlmenően a sértetteket velük találkozáskor, rendszeresen házuk felgyújtásával, ledózeroltatásával, elütésükkel, lelövésükkel fenyegette, több alkalommal fegyvernek látszó tárgyat fogott rájuk, közölte a sértettekkel, hogy neki „olyan puskája van, ami vaddisznóra, szarvasra, meg cigányra lő”. Közölte a sértettekkel azt is, hogy ők „putris cigányok, nem tűri meg, hogy cigányok lakjanak a közelében, és így vagy úgy el fogja őket tüntetni onnét”. Egy alkalommal az állapotos sértett elütésével fenyegetőzött, mondván, hogy „ne szülessen újabb cigány poronty.”²³ Az ügy bírósági szakba jutott, ahol - az elsőfokú bíróság ítéletét minimálisan kiegészítve - a másodfokú bíróság megállapította a - folytatólagosan elkövetett, ötbrendbeli - közösség tagja elleni erőszak büntetnének kísérletét.

Széleskörű bizonyítás folyt az ügyben, rengeteg tanút hallgattak meg, többek között szomszédokat, a vádlott egyéb bűncselekményének sértettjeit, cellatársát is, annak érdekében, hogy a gyűlöletmotiváció valóban fennállt-e az elkövető részéről. A tanúk által elmondottak, az igazságügyi elmeorvosi szakértő szakvéleményében leírtak, de a tárgyaláson a vádlott részéről gyakran elhangzó rasszista jellegű kijelentések is mind alátámasztották a speciális motiváció fennállását. A bíróság indoklásában kifejtette, hogy az elkövető azzal a szándékkal cselekedett, hogy a sértetteket rákényszerítse a település elhagyására. Magatartásával, valamint fenyegetéseivel a sértettekben félelmet és felháborodást keltett, míg a sértettek végül azt is felajánlották, hogy vásárolja meg tőlük az általuk felújított ingatlant, és akkor ők elmennek. Jelen esetben a kényszerítés az elköltözést volt hivatott kieszközölni, mely a sértettek akaratával ellentétes lett volna. Ennek megkezdésével pedig már kísérleti szakba lépett a cselekmény és abban is maradt, hiszen az, amire az elkövető egyenes szándéka kiterjedt, nevezetesen az elköltözés, nem következett be.²⁴ Bár a bántalmazás megvalósulásához nincsen szükség testi sérülés bekövetkezéséhez, elképzelhető, hogy a bántalmazás esetlegesen testi sérüléssel vagy betegséggel jár. A gyakorlatából az tűnik ki, hogy a bíróságok a

²³ Uo.

²⁴ Hollán Miklós: 'Az önrendelkezés elleni bűncselekmények.' In Hollán Miklós - Kis Norbert: *Büntetőjog. II., Az anyagi büntetőjog különös része. Alapismertetek a közszolgálati szakemberképzés számára.* Budapest-Pécs, Dialog Campus, 2011. 60. o.

közösség tagja elleni erőszak büntették és a könnyű testi sértés vétségének halmazatban történő megállapítására lehetőséget látnak. Ezt bizonyítja az az eset is, amikor a tényállás szerint 2013. április 28-án éjjel 2 óra körül a sértett a falu kultúrházának bejárata mellett állt egy baráti társasággal, s közölte, hogy miután elszív egy cigarettát, hamarosan indul haza. Közben a helyszíntől néhány méternyire jött egy körülbelül 20 fős csoport, akik hangoskodni kezdtek a társasággal. Ekkor az I. r. és II. r. vádlottak is megjelentek a kultúrház bejáratánál, akikhez utóbb csatlakozott a III. r. vádlott. Az I. r. vádlott minden ok nélkül, magából kikelve ordibálni kezdett a sértettel, miközben olyan kijelentéseket tett, hogy *„melyik cigány volt, melyik cigány akar itt valamit csinálni?, meghaltok cigányok, megdöglötök, ahányan vagytok!”*. Közben az I. r. vádlott a sértettre és annak társaira mutogatott. A kiabálásba bekapcsolódott a többi vádlott is. A sértett csak annyit mondott a kiabálásra, hogy nem akarnak bajt, csak szórakozni jöttek. Mire az I. r. vádlott közölte a sértettel, hogy *„csak egy a baj, hogy cigányok vagytok”*. Utóbb meg nem határozható módon valaki a sértettet az I. r. vádlott felé lökte, melyet az támadásnak vélt, ezért bántalmazni kezdte a sértettet, megütötte, megrúgta, majd mikor az a földre esett, a II. r. vádlott egy alkalommal arcon rúgta. A sértett segítségére siető személyt pedig mindeközben a III. r. vádlott fogta le. A sértett a bántalmazás következtében az orrnyereg, a jobb felső állcsont, a bal alsó bordák lágy rész zúzódásos sérüléseit és agyrázkódásban megnyilvánuló 8 napon belül gyógyuló sérülést szenvedett. A Tapolcai Járásbíróság a 2015. június 29. napján megtartott nyilvános tárgyaláson mindhárom vádlottat bűnösnek találta közösség tagja elleni erőszak büntetésében, valamint azzal halmazatban a könnyű testi sértés vétségében.²⁵

Nehézséget okozhat továbbá mind a könnyű, mind a súlyos testi sértés esetében az, hogy minősített esetként megjelenik az aljas indokból vagy célból történő elkövetés lehetősége, de ugyanez a helyzet az emberölés tényállásával is, ahol szintén találkozhatunk ezzel a minősített esettel. A bírói gyakorlat az előítéletes indítékkal elkövetett emberölést aljas indokból elkövetett emberölésként értékeli, és nem állapítja meg halmazatban a közösség tagja elleni erőszakot. Álláspontom szerint azonban mindezek ellenére a halmazati büntetéskiszabási szabályok miatt indokolt a könnyű, illetve súlyos testi sértés előítéletes indítékkal történt elkövetése esetében a testi sértés megfelelő alapesete és a közösség tagja elleni erőszak halmazatban történő megállapítása. Amennyiben ugyanis az aljas indokból elkövetés minősített esete kerülne megállapításra, a kétszeres értékelés tilalma miatt nem

²⁵ Tapolcai Járásbíróság Fk.249/2014/30. sz. ítélet

lenne lehetőség a közösség tagja elleni erőszakkal halmazatban történő megállapításra.²⁶ Ugyanezen logikát erősítik a büntetési tételben megjelenő különbségek is. A büntetési tétel a könnyű testi sértés minősített esetében alacsonyabb maradna, mint a közösség tagja elleni erőszak alapesetében, aljas indokból elkövetett súlyos testi sértés esetén pedig a közösség tagja elleni erőszak alapesetének maximális büntetési tételével azonos büntetés lenne kiszabható. Az emberölés esetében viszont, ha annak alapesete és a közösség tagja elleni erőszak állna halmazatban egymással, akkor alacsonyabb lenne a büntetési tétel, mint az emberölés minősített esetében. Emberölésnél tehát az előítélet-motívumot minősített esetként szükséges értékelni, és nem úgy, mint ami a közösség tagja elleni erőszak megállapíthatóságát alapozza meg az emberölés alapesetével halmazatban.

II.2.3. Elhatárolás az uszítástól

Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a Btk. 216. § (4) bekezdés értelmében a közösség tagja elleni erőszak előkészülete is büntetendő. A Btk. 11. § kimondja előkészület miatt büntetendő, aki a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, az elkövetésre felhív, ajánlkozik, vállalkozik, vagy a közös elkövetésben megállapodik. Amennyiben a közösség tagja elleni erőszak megvalósul, az arra felhívó személy a Btk. 14. § értelmében nem előkészület miatt, hanem felbujtóként büntetendő. Mindezzel arra akartam felhívni a figyelmet, hogy nem mehetünk el szó nélkül a közösség tagja elleni erőszakra való felbujtás és a közösség elleni uszítás (Btk. 332. §) elhatárolása mellett.

Az uszítás tényállása 2016. október 28-tól módosult, kiegészült a gyűlésre uszítás mellette az erőszakra uszítás tényállási elemmel is. Ennek ellenére azonban még mindig nagyon hasonló a két törvényi tényállás. Van azonban egy alapvető és lényegi különbség, ugyanis amíg az előbbinél van egy alapcselekmény (garázda magatartás, bántalmazás, kényszerítés, stb.), melyet meghatároz az előítéleti motívum, addig az utóbbi esetében alapcselekményről nem beszélhetünk. Az uszítás elkövetéséhez szükséges egy nyilvános beszéd, mely önmagában - mivel a szólásszabadság alkotmányos alapjogunk - még nem büntethető. A nyilvános beszéd akkor valósít meg bűncselekményt, ha hatására a közösség tagjai olyan cselekményeket követnek el, melyek közvetlenül és nyilvánvalóan veszélyeztetik mások jogait. A bíróságok már korábban - még a tényállási elemek közé való bekerülést

²⁶ Átol - Dombos - Jovánovics - M. Tóth - Pap - Udvari: *i.m.*, 88. old

megelőzően - is megkövetelték a közösség elleni uszítás kapcsán az erőszakos cselekedetre való felhívást, valamint az erőszakos cselekedet bekövetkezésével való közvetlen fenyegetést. Éppen ezért jelenthet nehézséget tehát a közösség tagja elleni erőszak elkövetésére való felhívás és a közösség elleni uszításnak az elhatárolása. Ha a Btk. 216. § (1) bekezdésében szabályozott garázda jelleggel megvalósított közösség tagja elleni erőszak megvalósítható egy nyilvános - kihívóan közösséggel szembe, illetve riadalomkeltésre alkalmas - beszéddel is, akkor mi különböztetheti meg a közösség elleni uszítástól, ami lényegében egy csoporttal szembeni nyilvános, erőszakos cselekedetre való felhívás.

Az 5/1999. EBH elvi bírósági határozat az uszítással kapcsolatban azt fejtette ki, hogy „a bűncselekmény megvalósulásához elegendő, ha az elkövető tudatában van annak, hogy sokak előtt tett megnyilvánulása gyűlölet szítására alkalmas. Ez azonban feltétlenül magában foglalja annak felismerését is, hogy a felhevített gyűlölet szélsőséges aktivitásba (intoleráns, kirekesztő, jogfosztó magatartásba, végső esetben - erőszakos jellegű - cselekvésbe) csaphat át.”²⁷ A közösség elleni uszítást a jogirodalom jellemzően ún. gyűlöletbeszédnek nevezi, ahol a szólásszabadság és az emberi méltósághoz való jog helyezkedik szembe egymással. „Aki tehát nagy nyilvánosság előtt az emberek egyes csoportjai ellen gyűlöletre uszít, nem pusztán az ellenérzéseit, kedvezőtlen vagy sértő nézeteit, meghökkenítő, netán egyenesen aggodalmat keltő gondolatait, elveit osztja meg hangulatkeltő módon másokkal, hanem olyan feszültséget gerjesztő, lázongó magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly mértékben tüzelje fel, amely gyűlölet kiváltására, s ezzel a társadalmi rend és béke, a harmonikus és toleráns emberi kapcsolatok megzavarásához vezethet”.²⁸

Nem csak a tényállások szövege hasonló, hanem látszik, a jogalkotó is rokon deliktumként kezeli e kettőt. A közösség tagja elleni erőszak fogalmi elemeinek meghatározása alapján, nevezetesen a gyűlölet-motívum megkövetelése miatt, egyet kell azonban azzal az állásponttal értenem, miszerint nem indokolt az azonos védetti kör. „Az uszító beszéd - bármely csoport ellen is irányul - társadalomra veszélyes, azonban nincs más büntetőjogi tényállás, amely ez ellen védelmet nyújtana (szemben a közösség tagja elleni erőszakkal, amely elkövetési magatartásai a védett csoporttal

²⁷ EBH1999.5.

²⁸ EBH1999.5.

szembeni előítélet motívum hiányában más bűncselekményt - vagy minimum szabálysértést - megvalósítanak)".²⁹ A különbség legjobban a nyilvános beszéd címzetti körének meghatározásában ragadható meg.

Az Alkotmánybíróság 95/2008. (VII. 3.) AB határozata szerint ha valaki oly módon nyilvánítja ki szélsőséges meggyőződését, hogy a sértett csoporthoz tartozó személy kénytelen azt megfélemlítve végighallgatni, és nincs módja kitérni a közlés elől, akkor az elkövető a sértett szabad választási, döntési jogát sérti („fogyul ejtett közönség”). Az ilyen közlések tehát nem tartoznak a véleménynyilvánítás szabadságának körébe, mert senkinek nincsen joga mást saját véleményének meghallgatására kényszeríteni. A sértett nem tudja gyakorolni az őt egyébként megillető jogot, hogy szabad választása szerint eldönthesse, az adott helyen meghallgatja-e a neki nem tetsző véleményt - átélve annak közvetlen hatását - vagy - az egyet nem értését is kifejezve - eltávozzon. Ilyen lehet, amikor a romák lakóhelyénél tart megfélemlítő felvonulást egy rasszista, cigányozó társaság. Az uszítás esetében viszont olyan hallgatóságra van szükség, akik fogékonyak a gyűlöletre, olyan felfokozott érzelmi állapotban vannak, hogy jó eséllyel készek mások jogait sértő cselekményekre. Amennyiben azonban a beszéd címzettjei nem az efféle beszédre fogékony, érzelmileg felingerelt személyek csoportja, hanem a beszéd tárgyának „sértettjei”, úgy a közösség tagja elleni erőszak garázda jellegű tényállásának megállapítása indokolt.

Nyilvánvalóan ezen álláspont nem kizárólagos és nem tekinthető véglegesnek sem, melyet majd az elkövetkező évek joggyakorlata alakít ki, ahogyan tette ezt eddig is. Azt azonban leszögezhetjük, hogy az államnak különös hangsúlyt kell fektetni a gyűlölet-bűncselekmények megelőzésére, ugyanis társadalmi bomlasztó hatása hosszútávon még nagyobb veszélyeket rejthet magában az „általános” bűncselekményekhez képest.

²⁹ TASZ-álláspont, *i. m.*, 16. o.